

Paulina Łabieniec*

Uniwersytet Łódzki

AKTUALNY STAN PRAC NAD USTAWAMI INDYWIDUALNYMI REGULUJĄCYMI STOSUNEK PAŃSTWA DO NIECHRZEŚCIJAŃSKICH ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH W TRYBIE ART. 25 UST. 5 KONSTYTUCJI

WPROWADZENIE

Celem artykułu jest przedstawienie aktualnego stanu prac nad ustawami indywidualnymi, o których uchwalenie ubiegają się kościoły i inne związki wyznaniowe w trybie art. 25 ust. 5 Konstytucji. Przepis ten przewiduje możliwość zawarcia umowy między kościołem lub innym związkiem wyznaniowym a Radą Ministrów, następnie zaś uchwalenie ustawy partykularnej regulującej stosunek państwa do danego związku wyznaniowego. Ze względu na szeroki zakres materiału w artykule zostaną przedstawione wyniki badań nad dokumentami dotyczącymi niechrześcijańskich związków wyznaniowych. Osobnego opracowania wymagają materiały związane z ubieganiem się o nowelizację istniejących ustaw indywidualnych oraz o uchwalenie ustawy indywidualnej przez inne chrześcijańskie związki wyznaniowe. W artykule przedstawione zostaną zarówno działania podejmowane przez związki wyznaniowe, jak i odpowiedzi udzielone przez stronę rządową, co pozwoli ukazać kulisy stosowania przepisu konstytucyjnego regulującego stosunek państwa do mniejszościowych związków wyznaniowych w Polsce.

Od wejścia w życie Konstytucji wnioski o zawarcie umowy z rządem złożyło 36 podmiotów, jednak nie zawarto w trybie art. 25 ust. 5 ani jednej umowy oraz nie uchwalono ani jednej ustawy partykularnej regulującej całościowo stosunek państwa do jakiegokolwiek związku wyznaniowego. O własną ustawę indywidualną zawnioskowało 11 niechrześcijańskich związków wyznaniowych: Buddyjski Związek Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu w Rzeczypospolitej Polskiej, osiem buddyjskich związków wyznaniowych zrzeszonych w Polskiej Unii Buddyjskiej, Islamskie Zgromadzenie Ahl-ul-Bayt oraz Rodzima Wiara.

* ORCID 0000-0003-4836-6469, e-mail: palabieniec@wpia.uni.lodz.pl

Niniejszy artykuł powstał w oparciu o dokumenty z archiwum Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji według stanu na dzień 30 kwietnia 2025 r.

I. ISLAMSKIE ZGROMADZENIE AHL-UL-BAYT

Islamskie Zgromadzenie Ahl-ul-Bayt widnieje w rejestrze kościołów i związków wyznaniowych od 17 grudnia 1990 r. (nr 53), jednak początki istnienia Zgromadzenia sięgają 1976 r., gdy w Warszawie powstały pierwsze nieformalne grupy muzułmanów szyitów tworzone przez młodych Polaków oraz studentów z krajów muzułmańskich¹. W 1979 r. powołano do życia Stowarzyszenie Braci Muzułmańskich i tę datę związek wskazuje jako początek szyickiego ruchu islamskiego w Polsce². Zgromadzenie jest częścią światowego ruchu Ahl-ul-Bayt poprzez przynależność do licznych organizacji³.

W Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań z 2021 r. przynależność do Zgromadzenia zadeklarowało 1036 osób, zaś w 2011 r. – 1276 osób.

Islamskie Zgromadzenie Ahl-ul-Bayt złożyło wnioszek o zawarcie „umowy na uregulowanie jego statusu prawnego i majątkowego na drodze ustawowej” 5 listopada 2010 r.⁴ Jak wskazują autorzy wniosku, przyczyną podjęcia starań o indywidualną ustawę było powzięcie informacji o negocjacjach toczących się z Muzułmańskim Związkiem Religijnym w RP w sprawie nowelizacji indywidualnej ustawy z 1936 r. W proponowanej przez Muzułmański Związek Religijny nowelizacji pojawiło się sformułowanie: „Zwierzchnią władzę duchowną w Związku, a w szczególności nadzór nad wykonywaniem obowiązków osób duchownych oraz pieczę nad zagadnieniami religijnymi, sprawuje Mufti Muzułmański Rzeczypospolitej Polskiej [...]”⁵. Przepis ten zaniepokoił przedstawicieli Islamskiego

1 Raport GUS „Wyznania religijne w Polsce 2019–2021”, s. 246.

2 Strona internetowa Zgromadzenia Braci Muzułmańskich, <https://www.abia.pl/o-nas.html> [dostęp: 9 sierpnia 2025 r.].

3 The Ahl-ul-Bayt World Assembly – Teheran; The World Forum for Proximity of Islamic School of Thought, Teheran; The World Assembly of the Islamic Awakening, Teheran; The Ahl-ul-Bayt European Assembly, Hamburg; The Islamic European Union of Shia Scholars and Theologians, Hamburg; The European Assembly of Ahl-ul-Bayt Women Followers, Hamburg – Raport GUS „Wyznania religijne w Polsce 2019–2021”, s. 247.

4 Pismo z dnia 5 listopada 2010 r. Przewodniczącego Najwyższej Rady Islamskiej Ryszarda Ahmeda Rusnaka do Prezesa Rady Ministrów Donalda Tuska, archiwum MSWiA.

5 Wersja robocza projektu ustawy o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego z 2011 r., archiwum MSWiA. W komentarzu do art. 3 ust. 6 projektu ustawy, zawierającego tytuł „Mufti Muzułmański Rzeczypospolitej Polskiej”, przedstawiciele DWRMNIe zwrócili uwagę, że pojęcie to może sugerować zwierzchnictwo nad wszystkimi muzułmańskimi związkami wyznaniowymi w Polsce: „W ocenie DWRMNIe może on [tytuł – przyp. autora] spowodować komplikacje w stosunkach z pozostałymi wspólnotami wywodzącymi swoją doktrynę z Islamu, a mającymi

Aktualny stan prac nad ustawami indywidualnymi...

Zgromadzenia Ahl-ul-Bayt, którzy zasugerowali, że może on być rozumiany jako „podporządkowanie muftiemu MZR, który *de facto* stałby się jedynym uznanym przez państwo zwierzchnikiem muzułmanów całej Polski⁶”, na co członkowie Islamskiego Zgromadzenia Ahl-ul-Bayt nie mogą przystać. Uchwalenie nowej ustawy dla Muzułmańskiego Związku Religijnego w przywołanym brzmieniu mogłoby spowodować według wnioskodawców „głębokie podziały wewnątrz [...] społeczności o nieobliczalnych następstwach, gdyż żaden szyita nie zgodzi się na podporządkowanie muftiemu MZR⁷”. Ponadto posiadanie własnej ustawy przez Muzułmański Związek Religijny uznane zostało przez wnioskodawców za nieuzasadnione uprzywilejowanie go i naruszenie konstytucyjnej zasady równouprawnienia kościołów i związków wyznaniowych, stąd wniosek o zawarcie umowy i uchwalenie ustawy indywidualnej o stosunku państwa do Islamskiego Zgromadzenia Ahl-ul-Bayt⁸. W odrębnym piśmie do premiera reprezentanci Zgromadzenia przedstawili zarzut, że dwukrotnie nie otrzymali odpowiedzi na poprzednio składane wnioski o zawarcie umowy (w latach 1997 i 2000)⁹, a o negocjacjach nad nowelizacją ustawy Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP dowiedzieli się przypadkiem z mediów: „Postawa, sposób działania i traktowania przez MSWiA naszej społeczności napawają muzułmanów szyitów ogromnym smutkiem i rozczarowaniem, że nasze państwo czynnie wspiera, materialnie i prawnie, stronniczo wybraną grupę wyznawców islamu. Takie postępowanie uważamy za niedopuszczalne i niezgodne z Konstytucją naszego kraju, dlatego domagamy się istotnej zmiany w polityce wyznaniowej władz RP wobec społeczności muzułmańskiej oraz zrównanie sposobu traktowania i umocowania prawnego przedstawicieli obydwu odłamów islamu¹⁰”.

W liście do premiera poinformowano również o toczącym się na całym świecie głębokim konflikcie między szyickimi a sunnickimi odłami islamu, w tym o sporze na polskim gruncie – o przewożenie polskiej społeczności wyznawców islamu.

uregulowane stosunki z Państwem. Nie ma natomiast przeciwwskazań, by Zwierzchnika MZR nazywać «Mufti Muzułmański». Oznacza to, że strona rządowa wzięła pod uwagę zastrzeżenia zgłoszone w listopadzie 2010 r. przez Islamskie Zgromadzenie Ahl-ul-Bayt przy dalszych negocjacjach z Muzułmańskim Związkiem Religijnym w RP.

6 Pismo z dnia 5 listopada 2010 r. Przewodniczącego Najwyższej Rady Islamskiej Ryszarda Ahmeda Rusnaka do Prezesa Rady Ministrów Donalda Tuska, archiwum MSWiA.

7 Tamże.

8 Tamże.

9 Pismo z dnia 30 listopada 1997 r. Przewodniczącego Najwyższej Rady Islamskiej Ryszarda Ahmeda Rusnaka do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, archiwum MSWiA oraz pismo z dnia 8 czerwca 2000 r. Naczelnego Imama Polski Ryszarda Ahmeda Rusnaka do Dyrektora Departamentu Wyznań Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Andrzeja Czohary, archiwum MSWiA.

10 Tamże.

W odpowiedzi na wniosek strona rządowa wystosowała obszerne pismo, w którym poinformowano Zgromadzenie o zatwierdzeniu przez Prezesa Rady Ministrów w czerwcu 2009 r. trybu przygotowywania i zawierania umów, o których mowa w art. 25 ust. 5 Konstytucji¹¹. Ponadto przedstawiono Zgromadzeniu informację o zaakceptowaniu przez Sekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji w marcu 2010 r. zasad, wśród których pojawiła się zasada ograniczająca jednoczesne negocjowanie umowy przez więcej niż cztery związki wyznaniowe: „[...] z uwagi na konieczność zapewnienia odpowiedniego poziomu realizacji zadań DWRMNiE w zakresie wyznań religijnych prace nad uregulowaniem stosunków między Państwem a kościołem lub innym związkiem wyznaniowym mogą być prowadzone jednocześnie z przedstawicielami czterech kościołów lub innych związków wyznaniowych¹²”.

Poinformowano również, że zakończono prace nad projektem ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Nowoapostolskiego w RP oraz że kolejny zespół redakcyjny zostanie powołany po zakończeniu prac trzech zespołów. Jednak z pisma do Zgromadzenia nie da się wywnioskować, z jakimi kościołami lub związkami wyznaniowymi – poza Kościołem Nowoapostolskim w RP oraz Muzułmańskim Związkiem Religijnym – aktualnie prowadzono negocjacje. Przedstawiono listę dziesięciu podmiotów, które od momentu przyjęcia przez premiera trybu przygotowywania i zawierania umów wystąpiły z wnioskami o zawarcie umowy, oraz poinformowano, że wnioski będą rozpatrywane według kolejności wpływu (podano daty złożenia poszczególnych wniosków). Co więcej, ani tryb przygotowywania i zawierania umów, ani wewnętrzne zasady ustanowione przez Sekretarza Stanu MSWiA nie przesądzają, że kolejne zespoły redakcyjne mogą być utworzone dopiero po zakończeniu prac wszystkich czterech pracujących wcześniej zespołów. Zgodnie z wymienionymi dokumentami prace nie mogą być jedynie prowadzone jednocześnie z więcej niż czterema związkami wyznaniowymi.

Pismo zakończono stwierdzeniem braku możliwości wskazania terminu, w którym utworzony zostanie zespół redakcyjny do opracowania projektu ustawy o stosunku Państwa do Islamskiego Zgromadzenia Ahl-ul-Bayt. Tym razem powołano się na Konstytucję, wymagającą od stron osiągnięcia w umowie kompromisu co do treści ustawy, co niestety wiąże się z koniecznością poświęcenia znacznej ilości czasu na negocjacje. Zasugerowano w ten sposób,

¹¹ Pismo z dnia 17 grudnia 2010 r. Zastępcy Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Andrzeja Marciniaka do Naczelnego Imama Islamskiego Zgromadzenia Ahl-ul-Bayt Ryszarda Ahmeda Rusnaka, DWNMNiE-051-9/2010/EI, archiwum MSWiA.

¹² Tamże.

Aktualny stan prac nad ustawami indywidualnymi...

że Zgromadzenie nie powinno liczyć na rychłe zajęcie się przez Ministerstwo ich wnioskiem.

Sprawa umowy między Radą Ministrów a Islamskim Zgromadzeniem Ahl-ul-Bayt wywołała dyskusję na temat zasadności zawierania umów z podmiotami wyznaniowymi reprezentującymi różne, niekoniecznie uznawane w społeczeństwie demokratycznym wartości. A. Merker wyraził swoje zastrzeżenia do Stowarzyszenia Braci Muzułmańskich (pod tą nazwą pierwotnie zarejestrowało się Islamskie Zgromadzenie Ahl-ul-Bayt), gdy w 2000 r. złożyło ono drugi z kolei wniosek o zawarcie umowy. We wniosku zawarto sformułowanie, które odebrano jako tajemnicze¹³: „Jesteśmy pewni, że uregulowanie stosunków ze społecznością muzułmańską, już teraz, przyniesie korzyści Polsce i jej polityce wewnętrznej i zagranicznej oraz pozwoli uniknąć wielu problemów w przyszłości”¹⁴.

A. Merker zwracał uwagę na identyfikowanie się związku wyznaniowego z ekstremistyczną organizacją – Bractwem Muzułmańskim w Egipcie (stąd pierwsza nazwa związku wyznaniowego – Stowarzyszenie Braci Muzułmańskich), której przypisuje się liczne zamachy bombowe na kościoły koptyjskie oraz zabójstwo prezydenta Egiptu, laureata Pokojowej Nagrody Nobla – pułkownika Anwara es-Sadata¹⁵. Co więcej, A. Merker cytuje pisma kierowane do władz państwowych przez Stowarzyszenie Braci Muzułmańskich, w których przedstawiciele związku wprost przyznają, że „motywem jego powstania było zwycięstwo Rewolucji Islamskiej w Iranie pod wodzą ajatollaha Chomeiniego z ideałami, z którymi identyfikują się [...]”. Od wyznawcy wymagana jest dyscyplina ideowo-moralna, a także podporządkowanie się kierownictwu¹⁶. A. Merker uważa związek za organizację polityczną i paramilitarną oraz stoi na stanowisku, że w ogóle nie powinno dojść do jego rejestracji w 1990 r. Zarejestrowanie szyickiego związku wyznaniowego pod nazwą Stowarzyszenie Braci Muzułmańskich „wprowadziło w zdziwienie wielu badaczy islamu w Polsce” ze względu na odwołania do wspomnianej – sunnickiej – organizacji utworzonej w Egipcie w 1928 r.¹⁷.

W korespondencji z 5 listopada 2010 r. stanowisko Zgromadzenia zostało wyrażone w sposób niepokojąco wręcz stanowczy, czego przykładem mogą

¹³ P.A. Leszczyński, *Regulacja stosunków między państwem a nierzymskokatolickimi kościołami i związkami wyznaniowymi określona w art. 25 ust. 5 Konstytucji RP*, Gorzów Wielkopolski 2012, s. 341.

¹⁴ Pismo z dnia 5 listopada 2010 r. Przewodniczącego Najwyższej Rady Islamskiej Ryszarda Ahmeda Rusnaka do Prezesa Rady Ministrów Donalda Tuska, archiwum MSWiA.

¹⁵ P.A. Leszczyński, *Regulacja stosunków...*, dz. cyt., s. 341, przyp. 146.

¹⁶ Za: P.A. Leszczyński, *Regulacja stosunków...*, dz. cyt., s. 341; A. Merker, *Propozycja działań legislacyjnych*, przedłożona Zespołowi do Spraw Wyznań Religijnych przy Radzie Krajowej Sojuszu Lewicy Demokratycznej, Warszawa, dnia 24 października 2000 r.

¹⁷ R. Berger, *Szyici w Polsce na tle tatarskiej tradycji i polskich organizacji muzułmańskich*, „Nurt SVD” 2015, nr 2, s. 149.

być fragmenty pisma Przewodniczącego Najwyższej Rady Islamskiej do Prezesa RM: „[...] ustawowe uregulowanie sytuacji prawnej i majątkowej oraz uprzywilejowanie tylko jednego związku wyznaniowego, jak planuje MSWiA, spowodowałoby głębokie podziały wewnątrz naszej społeczności o nieobliczalnych następstwach [...]. Pamiętajmy, że zdecydowaną większość członków społeczności muzułmańskiej stanowią muzułmanie napływowi. Wielu z nich było doświadczonych wieloma traumatycznymi przeżyciami, w ich świadomości tkwią stereotypy i skumulowane przez lata negatywne emocje: urazy, fobie, uprzedzenia, czy nawet wrogość, które zostały przywiezione z macierzystych krajów, w których nierzadko dochodzi do krwawych konfliktów między różnymi odłami islamu. Niezwykle trudno im zrozumieć konieczność pokojowego współistnienia i współpracy wszystkich muzułmanów oraz nie muzułmanów dla wspólnego dobra – jakim niewątpliwie jest Polska. Ten aspekt także musimy brać pod uwagę, a swoim działaniem łagodzić dzielące ich spory i animozje. [...] Naszym zdaniem przyznanie ustawy tylko jednej organizacji i odgórne wyznaczenie jej przez państwo roli jedyne go reprezentanta społeczności muzułmańskiej spowoduje eskalację napięć podobnych do tych, jakie mają miejsce w innych krajach świata. Przykłady Francji, Belgii i innych krajów Unii Europejskiej, gdzie polityka ingerencji władz państwowych w stosunki wewnątrzwyznaniowe i próby «rozwiązania kwestii islamskiej» zakończyły się porażką, powinny być dla Polski lekcją pogładową i pouczającą przestrogą, że budowanie fundamentu przyjaznych relacji państwa z islamem, powinno być oparte na wzajemnym szacunku i zaufaniu. Zadaniem władz państwowych jest łagodzenie napięć i sporów, nie zaś tworzenie nowych «ognisk zapalnych»¹⁸».

Islamskie Zgromadzenie Ahl-ul-Bayt pielęgnuje pamięć o rewolucji islamskiej w Iranie, obchodząc rocznicę śmierci jej dowódcy imama Ruhollaha Chomeiniego¹⁹. Zgromadzenie podkreśla również, że jest częścią światowego ruchu Ahl-ul-Bayt, m.in. Ahl-ul-Bayt World Assembly w Teheranie i Hamburgu, którego misją jest „promowanie nauk Thaqalayn (Koran i AhlulBayt) oraz podnoszenie poziomu intelektualnego i kulturowego wyznawców AhlulBayt (as) na całym świecie”²⁰. Co więcej, Zgromadzenie podkreśla swoje znaczenie jako nieformalnego reprezentanta Polski na arenie międzynarodowej: „Znacząca pozycja w świecie Islamu przyczyniła się do tego, że dzisiaj przywódcy polskiego Zgromadzenia są nieformalnymi ambasadorami Polski na Bliskim Wschodzie;

18 Pismo z dnia 5 listopada 2010 r. Przewodniczącego Najwyższej Rady Islamskiej Ryszarda Ahmeda Rusnaka do Prezesa Rady Ministrów Donalda Tuska, archiwum MSWiA. Wersja robocza projektu ustawy o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego z 2011 r., archiwum MSWiA.

19 Strona internetowa Islamskiego Zgromadzenia Ahl-ul-Bayt, <https://www.abia.pl/wydarzenia.html> [dostęp: 9 sierpnia 2025 r.].

20 Tamże.

zapraszani są na liczne konferencje religijne, międzyreligijne, polityczne i pokojowe, a także biorą czynny udział w realizacji ważnych projektów różnych organizacji muzułmańskich. To pokazuje, że szyici to nieliczna, ale istotna wspólnota religijna, która obecnie zyskuje w kraju coraz większe znaczenie²¹.

Przykład Zgromadzenia pokazuje, że relacje między państwem a związkami wyznaniowymi różnią się znacznie od relacji między państwem a organizacjami społecznymi czy związkami zawodowymi. Zazwyczaj kościoły i związki wyznaniowe funkcjonujące w Polsce są częścią większych, międzynarodowych organizacji religijnych, a także – jak pokazuje powyższy przykład – mogących mieć korzenie w określonych ideach politycznych (rewolucja islamska).

Mimo że Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej oraz muzułmanie zrzeszeni w Islamskim Zgromadzeniu Ahl-ul-Bayt reprezentują ten sam odłam islamu (szyicki), „nie współpracują ze sobą na żadnym polu, a członkowie obu organizacji nie utrzymują ze sobą kontaktów²²”. Co istotne, Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej utrzymuje „ogólne dobre relacje” z Muzułmańskim Związkiem Religijnym oraz Ligą Muzułmańską, mimo że te dwa ostatnie należą do sunnickiego odłamu islamu²³. Ciekawy jest fakt, że w 2020 r. Naczelny Imam Zgromadzenia, wraz z przedstawicielami Muzułmańskiego Związku Religijnego oraz Ligi Muzułmańskiej, wziął udział w obchodach XX Dnia Islamu w Kościele katolickim²⁴.

W przemówieniu z okazji dnia Maulid an-Nabi w 2015 r. imam R.A. Rusnak zasugerował, że państwo polskie ma negatywny wpływ na relacje między muzułmańskimi związkami wyznaniowymi: „Dziś w Polsce aktualne relacje między muzułmanami oraz ich oficjalnymi instytucjami religijnymi pozostawiają wiele do życzenia. Na pewno nie mają charakteru braterskiego [...] istniejące zaś głębokie podziały, konflikty i niezdrowa rywalizacja wynikają z różnych przyczyn, czasem niezawinionych przez samych muzułmanów, a wynikających z czynników zewnętrznych lub ingerencji organów państwa w sprawy wspólnoty muzułmańskiej na co w ostatnich latach mamy wiele dowodów²⁵”.

W przytoczonym fragmencie przemówienia nie wskazano bezpośrednio, jakie działania państwa mogą przyczyniać się do utwierdzania polskich muzułmanów w ich podziałach. Na podstawie pism kierowanych do Prezesa Rady Ministrów można zapewne przypuszczać, że jednym z takich działań (a raczej

²¹ Tamże.

²² R. Berger, *Szyici w Polsce...*, dz. cyt., s. 149.

²³ Tamże, s. 148.

²⁴ Informacja umieszczona na stronie internetowej Zgromadzenia, <http://www.abia.pl/wydarzenia.html> [dostęp: 9 sierpnia 2025 r.]. Na stronie poinformowano także o udziale Naczelnego Imama w obchodach Dnia Islamu w Kościele katolickim 23 stycznia 2023 r. oraz 26 stycznia 2025 r.

²⁵ Obchody Mzulid an-Nabi w Warszawie (styczeń 2015 r.), za: G. Tokarz, *Dialog i uprzedzenie. Islam w III Rzeczypospolitej*, Poznań 2019, s. 103.

zaniechań) jest brak indywidualnej ustawy o stosunku państwa do Islamskiego Zgromadzenia Ahl-ul-Bayt. Sprawa ta jest solą w oku Zgromadzenia, ponieważ inny muzułmański związek wyznaniowy – Muzułmański Związek Religijny – działa na podstawie własnej ustawy, co odbierane jest nie tylko jako naruszenie konstytucyjnej zasady równouprawnienia kościołów i związków wyznaniowych, ale także – w rozumieniu przedstawicieli Zgromadzenia – jako osłabienie pozycji Zgromadzenia w rywalizacji o zwierzchnictwo między muzułmanami w Polsce.

II. POLSKA UNIA BUDDYJSKA

Polska Unia Buddyjska widnieje w rejestrze kościołów i innych związków wyznaniowych w dziale „B” jako organizacja międzykościelna (wpis z 10 marca 1998 r.). W jej skład wchodzi osiem buddyjskich związków wyznaniowych:

1. „Kanzeon” Związek Buddyjski,
2. Związek Buddystów Czan,
3. Związek Buddystów Zen „Bodhidharma”,
4. Związek Buddyjski Bencien Karma Kamstang,
5. Wspólnota Dzogczen w Rzeczypospolitej Polskiej,
6. Szkoła Zen Kwan Um,
7. Związek Buddyjski Khordong w Polsce,
8. Buddyjska Wspólnota Zen Kannon.

Unia powstała w celu reprezentowania interesów związków wchodzących w jej skład wobec państwa i innych związków wyznaniowych²⁶. Najliczniejsza, według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r., jest Buddyjska Wspólnota Zen Kannon (1263 osoby). Drugim pod względem liczebności jest Związek Buddyjski Bencien Karma Kamtsang (403 osoby). Powyżej 200 członków liczą „Kanzeon” Związek Buddyjski, Związek Buddystów Zen „Bodhidharma” oraz Szkoła Zen Kwan Um. Do Związku Buddyjskiego Khordong w Polsce przynależy 101 osób, zaś poniżej 100 osób zadeklarowało przynależność do Związku Buddystów Czan i Wspólnoty Dzogczen w Rzeczypospolitej Polskiej. Związki zrzeszone w Polskiej Unii Buddyjskiej zaczęły swoją działalność w Polsce pod koniec XX w. (lata 70.–90.)²⁷.

²⁶ Strona internetowa Polskiej Unii Buddyjskiej, <https://polskauniabuddyjska.org.pl/o-unii/> [dostęp: 9 sierpnia 2025 r.].

²⁷ G. Tokarz, *Buddyzm w III Rzeczypospolitej – struktury i działalność*, Poznań 2020, s. 68: Związek Buddystów Zen „Bodhidharma”, w połowie lat 70. pojawiła się wspólnota buddyjska Koło ZEN, a w roku 1980 grupa została zarejestrowana przez Urząd do Spraw Wyznań pod nazwą Związek Buddystów Zen „Sangha” w Polsce; s. 90–91: „Kanzeon” Związek Buddyjski powstał w 1983 r., został zarejestrowany w 1990 r.; s. 114–115: Związek Buddyjski Bencien Karma Kamtsang został zarejestrowany w 1994 r., powstał w latach 90. XX w. wskutek rozłamu Stowarzyszenia Buddyjskiego

Aktualny stan prac nad ustawami indywidualnymi...

Polska Unia Buddyjska 13 listopada 2013 r. zwróciła się „o podjęcie negocjacji oraz innych koniecznych czynności w celu doprowadzenia do uchwalenia zgodnie z art. 25 ust. 5 Konstytucji ustawy”²⁸. Do wniosku dołączono projekt umowy oraz ustawy „o stosunkach między Państwem a niektórymi buddyjskimi związkami wyznaniowymi w Rzeczypospolitej Polskiej” wraz z uzasadnieniem. Pismo zostało zaadresowane do Prezesa Rady Ministrów, jednak tuż po otrzymaniu go przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów przekazano je do Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji (18 listopada 2013 r.), o czym poinformowano Polską Unię Buddyjską²⁹.

Przez niemal półtora roku wnioskodawca nie otrzymał odpowiedzi od Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji. Przedstawiciele Polskiej Unii Buddyjskiej 17 marca 2015 r. wystosowali pismo do Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych z prośbą o informację w sprawie dalszego procedowania wniosku. W piśmie poproszono o przedstawienie procedury, według której będzie przebiegało negocjowanie projektu, oraz podanie terminu rozpoczęcia prac. W odpowiedzi nadesłanej już 7 kwietnia 2015 r. strona rządowa przedstawiła szczegółowo procedury zatwierdzone przez Prezesa Rady Ministrów w czerwcu 2009 r. oraz zasady przyjęte przez Sekretarza Stanu w MSWiA w 2010 r., jednocześnie uzasadniając w ten sposób niemożność rozpoczęcia negocjacji. W piśmie nie zawarto listy kościołów i związków wyznaniowych oczekujących na podjęcie negocjacji, a mających pierwszeństwo przed Polską Unią Buddyjską ze względu na kolejność wpływu wniosków. Przedstawiciele związków buddyjskich zwrócili się do DWRMNiE z kolejnym pismem, w którym podniesiono, że procedura wprowadzona zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów nie ma oparcia w Konstytucji ani w żadnym innym akcie prawnym rangi ustawowej³⁰. Poproszono także o przekazanie listy związków wyznaniowych, które przedłożyły wniosek o zawarcie umowy z państwem i oczekują – podobnie jak Polska Unia Buddyjska – na swoją kolej, oraz o wskazanie, z którymi z tych związków toczą się rozmowy i kiedy mogą

Karma Kagyu, istniejącego w Polsce od drugiej poł. lat 70. XX w.; s. 136: Związek Buddystów Czan powstał i został zarejestrowany w 1997 r. Raport GUS „Wyznania religijne w Polsce 2019–2021”, s. 256: Buddyjska Wspólnota Zen Kannon powstała w 1988 r., została zarejestrowana w 1990 r. pod nr. 32; s. 265: Związek Buddyjski Khordong w Polsce – zarejestrowany w 1994 r. pod nr. 91; s. 266: Wspólnota Dzogczen w Rzeczypospolitej Polskiej (Międzynarodowa Wspólnota Dzogczen-Namdaglink) powstała w Polsce w 1989 r., zarejestrowana w 1994 r. pod nr. 92; s. 254: Szkoła Zen Kwan Um powstała w Polsce w 1978 r., zarejestrowana w 1990 r. pod nr. 12.

²⁸ Pismo z dnia 13 listopada 2013 r. przedstawicieli Polskiej Unii Buddyjskiej Małgorzaty Braunek i Waldemara Zycha do Prezesa Rady Ministrów Donalda Tuska, archiwum MSWiA.

²⁹ Pismo z dnia 18 listopada 2013 r. Dyrektora Sekretariatu Prezesa Rady Ministrów do Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, SDT-261-31(1)/13/DS, archiwum MSWiA.

³⁰ Pismo z dnia 30 lipca 2015 r. Sekretarza Rady Polskiej Unii Buddyjskiej Waldemara Zycha do DWRMNiE MAiC, archiwum MSWiA.

się zakończyć³¹. W odpowiedzi strona rządowa przedstawiła listę kościołów i związków wyznaniowych wnioskujących oraz informację o trwających (lub zakończonych) negocjacjach³². Na tym piśmie zakończyła się korespondencja między państwem a Polską Unią Buddyjską.

Podobnie jak w przypadku Islamskiego Zgromadzenia Ahl-ul-Bayt, Polska Unia Buddyjska nie miała okazji do negocjowania umowy i projektu ustawy w ramach zespołu redakcyjnego. Strona rządowa, powołując się na procedury zatwierdzone przez Prezesa Rady Ministrów oraz Sekretarza Stanu MSWiA, poinformowała jedynie o konieczności oczekiwania na swoją kolej, która przypadnie w bliżej nieokreślonym terminie, gdy ukończone zostaną negocjacje nad projektami zgłoszonymi wcześniej przez inne związki wyznaniowe: „Z przykrością jednak muszę poinformować, że w najbliższym czasie nie jest możliwe rozpoczęcie wspomnianych wyżej negocjacji z uwagi na okoliczność, iż nie zostały jeszcze zakończone prace powołanych już zespołów rządowo-kościelnych zajmujących się pracami nad kilkoma projektami legislacyjnymi z zakresu stosunków między Państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi. Ponadto w Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji znajdują się również projekty dotyczące omawianej problematyki, którym nie nadano dotychczas biegu legislacyjnego³³”.

Ostatnie zdanie sugeruje także, że mimo wypracowania projektów umów z innymi związkami wyznaniowymi nie trafiają one na dalszą drogę legislacyjną.

III. BUDDYJSKI ZWIĄZEK DIAMENTOWEJ DROGI KARMA KAGYU

Szkoła Karma Kagyu należy do jednej z czterech głównych szkół buddyzmu tybetańskiego. Związek reprezentuje jedną z trzech dróg duchowego rozwoju znanych w buddyzmie – Diamentową Drogę, według której „każda istota posiada już wszystkie oświecone właściwości (nieustraszeność, radość, aktywne współczucie) [...]. Trzeba tylko usunąć z niego wszelkie zasłony, a więc negatywne wrażenia i szkodliwe nawyki, które uniemożliwiają doświadczenie jego prawdziwego stanu³⁴”. Diament, do którego odwołuje się nazwa związku, symbolizuje oświecony umysł – niezniszczalny i promieniejący własnym

³¹ Tamże.

³² Pismo z dnia 24 sierpnia 2015 r. Sekretarza Stanu MSWiA Stanisława Huskowskiego do Sekretarza Rady Polskiej Unii Buddyjskiej Waldemara Zycha, DWRMNIÉ-WRPiFK.600.22.2015, archiwum MSWiA.

³³ Pismo z dnia 7 kwietnia 2015 r. Sekretarza Stanu Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji Stanisława Huskowskiego do Sekretarza Rady Polskiej Unii Buddyjskiej Waldemara Zycha, archiwum MSWiA.

³⁴ Materiał informacyjny dotyczący podstaw religijnych Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu dołączony do wniosku z dnia 22 października 2009 r. o zawarcie umowy i uchwalenie ustawy szczegółowej, DWRMNIÉ-0232-68/09, archiwum MSWiA.

Aktualny stan prac nad ustawami indywidualnymi...

światłem³⁵. Pierwsze ośrodki buddyjskie Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu na Zachodzie powstały za sprawą Olego i Hannan Nydalów w 1972 r. w Austrii, Norwegii, Szwecji i Danii³⁶. Działalność Związku w Polsce rozpoczęła się w latach 70. Związek zarejestrowano w 1984 r. w rejestrze stowarzyszeń. Możliwość rejestracji wynikała z dekretu z dnia 5 sierpnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach i rozporządzenia wykonawczego Ministra Administracji Publicznej z dnia 6 sierpnia 1949 r. Umożliwiły one rejestrowanie związków religijnych na podstawie prawa o stowarzyszeniach z dnia 27 października 1932 r.³⁷ Po zmianie ustroju Związek został wpisany do rejestru kościołów i związków wyznaniowych prowadzonego przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji 7 kwietnia 1990 r. pod nr. 15. W Narodowym Spisie Powszechnym z 2021 r. przynależność do Związku zadeklarowało 3236 osób. Według poprzedniego spisu powszechnego z 2011 r. Związek liczył 3062 osoby.

Buddyjski Związek Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu w Rzeczypospolitej Polskiej 22 października 2009 r. zwrócił się do premiera z prośbą o podjęcie negocjacji w sprawie zawarcia umowy z Radą Ministrów i uchwalenia ustawy indywidualnej³⁸. W dniu 12 stycznia 2010 r. odbyło się jedyne jak dotąd posiedzenie zespołu redakcyjnego składającego się z przedstawicieli związku wyznaniowego i przedstawicieli Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych³⁹. Na posiedzeniu pracowano nad projektem ustawy załączonym przez związek wyznaniowy do wniosku. Przedstawiciele ministra przedstawili szereg poprawek, które miały zostać rozważone przez przedstawicieli Związku. Kolejne posiedzenie zespołu redakcyjnego zaplanowano na marzec 2010 r., nie doszło ono jednak do skutku, prawdopodobnie z powodu nieopracowania do tego czasu poprawek przez wnioskodawcę. W październiku 2012 r. MSWiA poinformowało Związek o podjęciu rozmów w sprawie ustawy dotyczącej zawierania małżeństw w formie wyznaniowej ze skutkami na gruncie prawa cywilnego w związku z nowelizacją Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. W odpowiedzi na pismo Związek zadeklarował zainteresowanie projektem oraz przypomniał o toczących się pracach nad ustawą regulującą całościowo

³⁵ Tamże.

³⁶ Strona Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu, <https://www.buddyzm.pl/nauczyciele/lama-ole-nydahl> [dostęp: 9 sierpnia 2025 r.].

³⁷ M. Winiarczyk-Kossakowska, *Uznanie administracyjne związków religijnych. Przyczynek do historii stosunków wyznaniowych w Polsce 1945–1949*, „Przegląd Religioznawczy” 2014, nr 2(252), s. 77.

³⁸ Wniosek Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 października 2009 r. do Prezesa Rady Ministrów o zawarcie umowy i uchwalenie ustawy szczegółowej, DWRMNiE-0232-68/09, archiwum MSWiA.

³⁹ Protokół z dnia 12 stycznia 2010 r. z I posiedzenia zespołu redakcyjnego powołanego w celu wstępnego uzgodnienia projektu ustawy o stosunku Państwa do Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu w Rzeczypospolitej Polskiej, archiwum MSWiA.

stosunek państwa do Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu w Rzeczypospolitej Polskiej, dołączając poprawiony projekt ustawy⁴⁰. Odpowiedź z Ministerstwa nadeszła w marcu 2013 r. i była zapewnieniem, że w przypadku podjęcia prac legislacyjnych nad regulacją dotyczącą małżeństw Związek zostanie o tym poinformowany. W sprawie podjęcia dalszych prac nad projektem całościowej ustawy o stosunku Państwa do Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu w Rzeczypospolitej Polskiej Ministerstwo odpowiedziało dopiero w listopadzie 2014 r., powołując się na *exposé* premier Ewy Kopacz: „[...] z uwagi na fakt, że obecnie administracja rządowa prowadzi prace ukierunkowane na realizację *exposé* Pani Premier Ewy Kopacz z przykrością muszę poinformować Pana Przewodniczącego, że prace nad projektem ustawy o stosunku Państwa do Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu w Rzeczypospolitej Polskiej zostały zawieszone⁴¹”.

Z *exposé* premier Ewy Kopacz z 1 października 2014 r. wynika, że Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, które wówczas zajmowało się sprawami wyznaniowymi, otrzymało zadanie stworzenia systemu informującego o zagrożeniach i klęskach żywiołowych⁴². W piśmie do związku wyznaniowego nie wyjaśniono jednak, dlaczego nie do pogodzenia jest równoczesne zajęcie się przez Ministerstwo realizacją *exposé* i pracami nad ustawą wyznaniową. Można jedynie przypuszczać, że przyczyną porzucenia prac nad projektem ustawy o stosunku Państwa do Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu w Rzeczypospolitej Polskiej był brak woli politycznej negocjowania umów wyznaniowych.

IV. RODZIMA WIARA

Rodzima Wiara to związek wyznaniowy zaliczany przez religioznawców do kategorii „rekonstrukcjonizmu – religii Słowian⁴³”. Przedstawiciele związku swoją wiarę określają jako rodzimowierstwo i realizują powrót do pierwotnej,

⁴⁰ Pismo z dnia 30 października 2012 r. Wiceprzewodniczących Zarządu Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu Marcina Barańskiego i Michała Siwka do Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Andrzeja Marciniaka, archiwum MSWiA.

⁴¹ Pismo z 26 listopada 2014 r. Sekretarza Stanu Stanisława Huskowskiego do Wiceprzewodniczącego Zarządu Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu Michała Siwka, Archiwum MSWiA.

⁴² Stenogram *exposé* premier Ewy Kopacz z dnia 1 października 2014 r.: <https://www.gov.pl/web/premier/stenogram-expos-premier-ewy-kopacz> [dostęp: 9 sierpnia 2025 r.].

⁴³ Z. Pasek, *Kościół i związki wyznaniowe we współczesnej Polsce: wykaz wraz z komentarzem*, „Przegląd Religioznawczy” 2020, nr 2(276), s. 219.

Aktualny stan prac nad ustawami indywidualnymi...

politeistycznej religii słowiańskiej⁴⁴. W PRL grupy wyznające religię rodzimą, nawiązujące do tradycji przedwojennej Zadrugi, działały niejawnie. W latach 60. jeden z rodzimowierczych związków – Lechickie Stowarzyszenie Czciocieli Światowida – podjął próbę rejestracji, jednak zakończyła się ona niepowodzeniem. Formalna działalność związków rodzimowierczych została umożliwiona dopiero w latach 90.⁴⁵ Związek Rodzima Wiara został zarejestrowany 1 kwietnia 1996 r. pod numerem 108. W 2021 r. w Narodowym Spisie Powszechnym członkostwo w Rodzimej Wierze zadeklarowało 2039 osób. W 2011 r. do Rodzimej Wiary przynależało 300 osób. Jest to jeden z nielicznych związków wyznaniowych, które odnotowały znaczny wzrost liczby wyznawców od poprzedniego spisu powszechnego.

Rodzima Wiara zwróciła się z prośbą o podjęcie rozmów zmierzających do uregulowania jej sytuacji prawnej pismem z 27 września 2016 r. i jest kolejnym związkiem wyznaniowym, któremu nie przedstawiono wyjaśnienia odmowy negocjowania umowy zmierzającej do uchwalenia ustawy w trybie art. 25 ust. 5 Konstytucji. Odpowiedź z Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych nadeszła już po trzech tygodniach, jednak nie zawierała merytorycznego uzasadnienia odmowy podjęcia rozmów: „[...] uprzejmie informuję, że Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji aktualnie rozważa potrzebę wznowienia prac nad projektami umów i ustaw, o których mowa w art. 25 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, prowadzonych w ramach powołanych 5 zespołów redakcyjnych, składających się z pracowników Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych MSWiA oraz przedstawicielami kościołów i innych związków wyznaniowych. Aktualnie nie przewiduje się podjęcia prac nad projektami umów, na podstawie których uchwalane są ustawy określające stosunek Państwa do kościołów i innych związków wyznaniowych, w ramach innych niż wyżej wymienione zespołów redakcyjnych⁴⁶”.

Z powodu uzyskania niesatysfakcjonującej odpowiedzi na wniosek Naczelnik Rodzimej Wiary złożył pismo, w którym zwrócił uwagę, że nie otrzymał odpowiedzi na swoją prośbę, a został jedynie poinformowany „o stanie możliwych zmian w prawie wyznaniowym⁴⁷”. W odpowiedzi Ministerstwa powtórzono

⁴⁴ Strona internetowa Rodzimej Wiary, <https://rodzimawiara.com.pl/strona-glowna/> [dostęp: 9 sierpnia 2025 r.].

⁴⁵ R. Michalak, *Polityka wyznaniowa państwa polskiego wobec mniejszości religijnych w latach 1945–1989*, Zielona Góra 2014, s. 281.

⁴⁶ Pismo z dnia 18 października 2016 r. Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych do Naczelnika Związku Wyznaniowego Rodzima Wiara Stanisława Potrzebowskiego, DWRMNI-E-WRP.026.41.2016, archiwum MSWiA.

⁴⁷ Pismo z dnia 8 listopada 2016 r. Naczelnika Związku Wyznaniowego Rodzima Wiara Stanisława Potrzebowskiego do Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Józefa Różańskiego, archiwum MSWiA.

sformułowanie: „nie przewiduje się podjęcia prac nad projektami umów, na podstawie których uchwalane są ustawy określające stosunek Państwa do kościołów i innych związków wyznaniowych” oraz podkreślono, że wznowienie prac nad pięcioma projektami nie dotyczy związku wyznaniowego Rodzima Wiara⁴⁸.

Rodzima Wiara w swoim wniosku z 27 września 2016 r. powołała się na art. 16a ust. 1 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁴⁹, co nie zdarzyło się we wnioskach składanych przez inne związki wyznaniowe. Artykuł 16a stanowi o możliwości zawierania umów między właściwymi rzeczowo centralnymi organami administracji rządowej a władzami poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych w sprawach określonych w art. 16 tej ustawy, tj. w sprawach zachowania pokoju, kształtowania warunków rozwoju kraju oraz zwalczania patologii społecznych. We wniosku nie sprecyzowano, którego z powyższych obszarów miałaby dotyczyć umowa. Jednak w kolejnych pismach związek powołuje się na art. 25 ust. 5 Konstytucji, a także sugeruje, że jego celem było uzyskanie całościowej regulacji stosunku państwa do Rodzimej Wiary: „W odpowiedzi na Pana pismo z dnia 18 listopada 2016 r. zwracamy się z uprzejmą prośbą o uzasadnienie oraz wskazanie podstawy prawnej dla «nieprzewidywania» podjęcia prac legislacyjnych nad innymi, niż wskazane przez Pana w piśmie z dnia 18 października, projektami umów i ustaw, o których mowa w art. 25 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej [...]. Pragniemy nadmienić, że zgodnie z postanowieniami ust. 1 tegoż samego artykułu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wszystkie kościoły i związki wyznaniowe są równoprawne. Pragniemy więc, aby Rodzima Wiara została zrównana w prawach z wyznaniem, jakie posiadają uregulowany umową stosunek do Rzeczypospolitej Polskiej. Czemu prowadzone są obecnie prace redakcyjne w 5 zespołach, a odmawia się tego Rodzimej Wierze, traktując ją odmiennie od innych⁵⁰”.

Wymiana korespondencji między związkiem a Ministerstwem zakończyła się w styczniu 2017 r. Ministerstwo wyjaśniło, że art. 25 ust. 5 Konstytucji nie nakłada na Radę Ministrów obowiązku zawarcia umowy z każdym kościołem i związkiem wyznaniowym oraz że uregulowanie stosunku państwa do kościoła lub związku wyznaniowego w drodze ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania,

⁴⁸ Pismo z 18 listopada 2016 r. Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Józefa Różańskiego do Naczelnika Związku Wyznaniowego Rodzima Wiara Stanisława Potrzebowskiego, DWRMNiE-WRP.026.41.2016, archiwum MSWiA.

⁴⁹ Pismo z dnia 27 września 2016 r. Naczelnika Związku Wyznaniowego Rodzima Wiara Stanisława Potrzebowskiego do Prezes Rady Ministrów Beaty Szydło, archiwum MSWiA.

⁵⁰ Pismo z 4 stycznia 2017 r. Naczelnika Rodzimej Wiary Stanisława Potrzebowskiego do Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Józefa Różańskiego, archiwum MSWiA.

a nie indywidualnej ustawy nie stanowi naruszenia konstytucyjnej zasady równouprawnienia kościołów i związków wyznaniowych zawartej w art. 25 ust. 1⁵¹.

PODSUMOWANIE

Z odpowiedzi udzielonych kościołom i związkom wyznaniowym wyodrębnić można następujące przyczyny odmowy podjęcia lub kontynuowania prac nad zawarciem umów przedstawiane przez stronę rządową:

- przeszkody proceduralne wynikające z „trybu przygotowywania i zawierania umów, o których mowa w art. 25 ust. 5 Konstytucji”, zatwierdzonego przez Prezesa Rady Ministrów w czerwcu 2009 r., lub zasad przyjętych przez Sekretarza Stanu MSWiA w 2010 r.,
- wykonywanie zadań pilniejszych dla ministerstwa właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych,
- brak przewidywania prac nad nowymi ustawami wyznaniowymi.

Z punktu widzenia zasady demokratycznego państwa prawnego żadna z wymienionych wyżej przyczyn nie jest wystarczająca, by uzasadnić odmowę zawarcia umowy ze związkiem wyznaniowym w trybie art. 25 ust. 5 Konstytucji. Uniemożliwianie zawarcia umowy związkom wyznaniowym w oparciu o procedury ustalone w formie wewnętrznego dokumentu Rady Ministrów jest bezpodstawnym ograniczaniem uprawnień wynikających z Konstytucji. Rada Ministrów ma prawo określać organizację i tryb swojej pracy w regulaminie (art. 2 ust. 3 ustawy o Radzie Ministrów), jednak prawo wewnętrzne nie może stanowić podstawy decyzji wobec obywateli, osób prawnych oraz innych podmiotów (art. 93 ust. 2 Konstytucji). Ograniczanie liczby związków wyznaniowych, z którymi mogą być jednocześnie prowadzone negocjacje, jest zatem niezgodne z Konstytucją, nawet jeśli wyjaśniane jest brakami kadrowymi w ministerstwie. Zajmowanie się pilniejszymi sprawami (realizacją *exposé* premiera) przedstawiane jako argument niepodejmowania negocjacji ze związkiem wyznaniowym słusznie odbierany jest przez niego jako lekceważenie, podobnie jak informacja, że nie przewiduje się prowadzenia prac nad zawarciem umów w trybie art. 25 ust. 5 Konstytucji.

Ustawa zasadnicza wymaga nowelizacji w zakresie doprecyzowania warunków ubiegania się o ustawę indywidualną przez związki wyznaniowe. W obecnym brzmieniu Konstytucja jedynie formalnie zrównuje pozycję mniejszościowych

⁵¹ Pismo ze stycznia 2017 r. (brak daty dziennej na piśmie w archiwum MSWiA) Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Józefa Różańskiego do Naczelnika Związku Wyznaniowego Rodzima Wiara Stanisława Potrzebowski, DWRMNI-E-WRP.026.41.2016, archiwum MSWiA.

związków wyznaniowych z pozycją Kościoła katolickiego, którego sytuację prawną reguluje na podstawie art. 25 ust. 4 Konstytucji umowa międzynarodowa oraz ustawa indywidualna. W rzeczywistości art. 25 ust. 5 pozostaje przepisem martwym.

BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA PRZEDMIOTOWA

- Berger R., *Szyici w Polsce na tle tatarskiej tradycji i polskich organizacji muzułmańskich*, „Nurt SVD” 2015, nr 2.
- Leszczyński P.A., *Regulacja stosunków między państwem a nierzymskokatolickimi kościołami i związkami wyznaniowymi określona w art. 25 ust. 5 Konstytucji RP*, Gorzów Wielkopolski 2012.
- Michalak R., *Polityka wyznaniowa państwa polskiego wobec mniejszości religijnych w latach 1945–1989*, Zielona Góra 2014.
- Pasek Z., *Kościoły i związki wyznaniowe we współczesnej Polsce: wykaz wraz z komentarzem*, „Przegląd Religioznawczy” 2020, nr 2(276).
- Tokarz G., *Buddyzm w III Rzeczypospolitej – struktury i działalność*, Poznań 2020.
- Tokarz G., *Dialog i uprzedzenie. Islam w III Rzeczypospolitej*, Poznań 2019.
- Winiarczyk-Kossakowska M., *Uznanie administracyjne związków religijnych. Przyczynek do historii stosunków wyznaniowych w Polsce 1945–1949*, „Przegląd Religioznawczy” 2014, nr 2(252).

BIBLIOGRAFIA POMOCNICZA

- GUS, *Wyznania religijne w Polsce 2019–2021*, zespół autorski: P. Ciecieląg, A. Góralczyk, G. Gudaszewski, A. Pasek, Warszawa 2022.
- Oficjalna strona internetowa Zgromadzenia Braci Muzułmańskich, <https://www.abia.pl/o-nas.html> [dostęp: 9 sierpnia 2025 r.].
- Oficjalna strona internetowa Polskiej Unii Buddyjskiej, <https://polskauniabuddyjska.org.pl/o-unii/> [dostęp: 9 sierpnia 2025 r.].
- Oficjalna strona Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu <https://www.buddyzm.pl/nauczyciele/lama-ole-nydahl> [dostęp: 9 sierpnia 2025 r.].
- Oficjalna strona internetowa Rodzimej Wiary, <https://rodzimawiara.com.pl/strona-glowna/> [dostęp: 9 sierpnia 2025 r.].
- Stenogram *exposé* premier Ewy Kopacz z dnia 1 października 2014 r.: <https://www.gov.pl/web/premier/stenogram-expos-premier-ewy-kopacz> [dostęp: 9 sierpnia 2025 r.].

Pismo z dnia 5 listopada 2010 r. Przewodniczącego Najwyższej Rady Islamskiej Ryszarda Ahmeda Rusnaka do Prezesa Rady Ministrów Donalda Tuska, archiwum MSWiA.

Projekt ustawy o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (wersja z dnia 22 lipca 2015 r.), archiwum MSWiA.

Pismo z dnia 30 listopada 1997 r. Przewodniczącego Najwyższej Rady Islamskiej Ryszarda Ahmeda Rusnaka do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, archiwum MSWiA.

Pismo z dnia 8 czerwca 2000 r. Naczelnego Imama Polski Ryszarda Ahmeda Rusnaka do Dyrektora Departamentu Wyznań Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Andrzeja Czohary, archiwum MSWiA.

Pismo z dnia 17 grudnia 2010 r. Zastępcy Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Andrzeja Marciniaka do Naczelnego Imama Islamskiego Zgromadzenia Ahl-ul-Bayt Ryszarda Ahmeda Rusnaka, DWNMNiE-051-9/2010/EI, archiwum MSWiA.

Pismo z dnia 13 listopada 2013 r. przedstawicieli Polskiej Unii Buddyjskiej Małgorzaty Braunek i Waldemara Zycha do Prezesa Rady Ministrów Donalda Tuska, archiwum MSWiA.

Pismo z dnia 18 listopada 2013 r. Dyrektora Sekretariatu Prezesa Rady Ministrów do Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, SDT-261-31(1)/13/DS, archiwum MSWiA.

Pismo z dnia 30 lipca 2015 r. Sekretarza Rady Polskiej Unii Buddyjskiej Waldemara Zycha do DWRMNiE MAiC, archiwum MSWiA.

Pismo z dnia 24 sierpnia 2015 r. Sekretarza Stanu MSWiA Stanisława Huskowskiego do Sekretarza Rady Polskiej Unii Buddyjskiej Waldemara Zycha, DWRMNiE-WRPiFK.600.22.2015, archiwum MSWiA.

Pismo z dnia 7 kwietnia 2015 r. Sekretarza Stanu Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji Stanisława Huskowskiego do Sekretarza Rady Polskiej Unii Buddyjskiej Waldemara Zycha, archiwum MSWiA.

Materiał informacyjny dotyczący podstaw religijnych Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu dołączony do wniosku z dnia 22 października 2009 r. o zawarcie umowy i uchwalenie ustawy szczegółowej DWRMNiE-0232-68/09, archiwum MSWiA.

Wniosek Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 października 2009 r. do Prezesa Rady Ministrów o zawarcie umowy i uchwalenie ustawy szczegółowej DWRMNiE-0232-68/09, archiwum MSWiA.

- Protokół z dnia 12 stycznia 2010 r. z I posiedzenia zespołu redakcyjnego powołanego w celu wstępnego uzgodnienia projektu ustawy o stosunku Państwa do Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu w Rzeczypospolitej Polskiej, archiwum MSWiA.
- Pismo z dnia 30 października 2012 r. Wiceprzewodniczących Zarządu Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu Marcina Barańskiego i Michała Siwka do Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Andrzeja Marciniaka, archiwum MSWiA.
- Pismo z 26 listopada 2014 r. Sekretarza Stanu Stanisława Huskowskiego do Wiceprzewodniczącego Zarządu Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu Michała Siwka, Archiwum MSWiA.
- Pismo z dnia 18 października 2016 r. Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych do Naczelnika Związku Wyznaniowego Rodzima Wiara Stanisława Potrzebowskiego, DWRMNiE-WRP.026.41.2016, archiwum MSWiA.
- Pismo z dnia 8 listopada 2016 r. Naczelnika Związku Wyznaniowego Rodzima Wiara Stanisława Potrzebowskiego do Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Józefa Różańskiego, archiwum MSWiA.
- Pismo z 18 listopada 2016 r. Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Józefa Różańskiego do Naczelnika Związku Wyznaniowego Rodzima Wiara Stanisława Potrzebowskiego, DWRMNiE-WRP.026.41.2016, archiwum MSWiA.
- Pismo z dnia 27 września 2016 r. Naczelnika Związku Wyznaniowego Rodzima Wiara Stanisława Potrzebowskiego do Prezes Rady Ministrów Beaty Szydło, archiwum MSWiA.
- Pismo z 4 stycznia 2017 r. Naczelnika Rodzimej Wiary Stanisława Potrzebowskiego do Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Józefa Różańskiego, archiwum MSWiA.
- Pismo ze stycznia 2017 r. (brak daty dziennej na piśmie w archiwum MSWiA) Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Józefa Różańskiego do Naczelnika Związku Wyznaniowego Rodzima Wiara Stanisława Potrzebowskiego, DWRMNiE-WRP.026.41.2016, archiwum MSWiA.

STRESZCZENIE

Artykuł przedstawia aktualny stan prac nad ustawami indywidualnymi, o których uchwalenie ubiegają się niechrześcijańskie związki wyznaniowe w trybie art. 25 ust. 5

Aktualny stan prac nad ustawami indywidualnymi...

Konstytucji. Od wejścia w życie Konstytucji o ustawę indywidualną ubiegało się 11 niechrześcijańskich związków wyznaniowych: Buddyjski Związek Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu w Rzeczypospolitej Polskiej, 8 buddyjskich związków wyznaniowych zrzeszonych w Polskiej Unii Buddyjskiej, Islamskie Zgromadzenie Ahl-ul-Bayt oraz Rodzima Wiara. W artykule przeprowadzono analizę dokumentów z archiwum Departamentu Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych – Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, w tym wniosków składanych przez związki wyznaniowe oraz odpowiedzi udzielanych przez stronę rządową, według stanu na dzień 30 kwietnia 2025 r. Bez względu na przynależność polityczną kolejne rządy nie podejmują realnych działań zmierzających do zawarcia umów ze związkami wyznaniowymi, co prowadzi do wniosku, że art. 25 ust. 5 Konstytucji pozostaje przepisem martwym i nie spełnia swojej funkcji. Konieczne wydaje się znowelizowanie Konstytucji w zakresie doprecyzowania kryteriów, które muszą zostać spełnione przez związki wyznaniowe, aby mogły ubiegać się o uchwalenie ustawy indywidualnej w trybie art. 25 ust. 5 Konstytucji.

Słowa kluczowe: Konstytucja, związek wyznaniowy, relacje państwo–kościół, ustawa indywidualna, równouprawnienie związków wyznaniowych, zasada bilateralności

SUMMARY

CURRENT STATUS OF WORK ON INDIVIDUAL STATUTES REGULATING THE STATE'S RELATIONSHIP WITH NON-CHRISTIAN RELIGIOUS ASSOCIATIONS IN ACCORDANCE WITH ARTICLE 25(5) OF THE CONSTITUTION

The article presents the current state of work on individual statutes, the enactment of which is sought by non-Christian religious associations under Article 25(5) of the Constitution. Since the entry into force of the Constitution, 11 non-Christian religious associations have applied for an individual law: the Buddhist Association of the Diamond Way of the Karma Kagyu Line in the Republic of Poland, eight Buddhist religious associations associated in the Polish Buddhist Union, the Islamic Assembly of Ahl-ul-Bayt and the Native Faith. The article analyzes documents from the archives of the Department of Religious Denominations and National and Ethnic Minorities – Ministry of the Interior and Administration, including applications submitted by religious associations and responses provided by the government, as of April 30, 2025. Regardless of their political affiliation, successive governments do not take any real steps to conclude agreements with religious associations, which leads to the conclusion that Article 25(5) of the Constitution remains a dead provision and does not fulfil its function. It seems necessary to amend the Constitution with regard to clarifying the criteria that must be met by religious organisations in order to be able to apply for the enactment of an individual statute under Article 25(5) of the Constitution.

Key words: Constitution, religious association, relations between the state and the church, individual law, equality of religious associations, principle of bilateralism